

OPĆINA RUŽIĆ

Općina Ružić (1775 st. 2001.) nalazi se na sjeveroistočnom dijelu Šibensko – kninske županije. Sjedište općine nalazi se u selu Gradac, najvećem naselju u Petrovu polju. Danas se na administrativnom prostoru općine Ružić nalazi 9 naselja.

Selo **Gradac** (344st. 2001.), najveće je naselje u općini Ružić. U njemu se nalazi sjedište općine, matični ured, dječji vrtić, osmogodišnja osnovna škola i župni ured. Do pred II. svjetski rat u Ružiću se nalazilo sjedište općine i poštanski ured, koji je osnovan 1905. godine. Nakon II. svjetskog rata selo Gradac postaje najveće naselje s popratnom infrastrukturom. Pedesetih godina XX. stoljeća ukida se općina Ružić, a njezino područje pripaja se općini Drniš. Nova općina Ružić ponovno je uspostavljena 1993. godine, u vrijeme Domovinskog rata dok je dio općine bio okupiran.

Okupirani prosator općine oslobođen je pobjedonosnom «Olujom» 5. kolovoza 1995. godine. Naselja u okupiranim dijelovima općine Ružić u potpunosti su spaljena i opljačkana. Župska crkva Svete Marije u Gradcu potpuno je uništena eksplozivom, a crkvice Presvetoga Otkupitelja (Mauzolej obitelji Meštrović) devastiran i opljačkan. Obnova naselja u općini još nije u potpunosti završena. Uz osnovne infrastrukturne objekte (vodovod, struja, telefon) umnogome se radi na oživljavanju gospodarstva, u prvom redu poljoprivrede i stočarstva za što postoje izvrsni uvjeti.

Povijest. Optimalni klimatski uvjeti, obradivo polje i brojna vrela vode oduvijek su privlačili ljude na te prostore još od mlađeg kamenog doba. Stoga su se na tim prostorima ispreplele mnoge kulture i civilizacije čije ostatke u arheološkim tragovima mi danas jednim dijelom poznajemo.

Arheološki je potvrđeno da je na ovom prostoru postojalo jedno neolitičko naselje o čemu svjedoče i ulomci keramike iz tog vremena. Bilo je smješteno na sjeverozapadnom dijelu sela na današnjim Podvornicama.

Tragovi čovjekove nazočnosti iz neolitika vode nas prema kasnom brončanom dobu o čemu svjedoče brojne gomile pod kojima su zakopavani pokojnici koje se zovu tumuli. I o tom periodu govorimo na osnovi keramičkih ostataka.

Ovaj kraj naseljen je i kroz željezno doba. Naime, ovaj prostor bio je poprište velikih ratnih sukoba između Delmata i Rimljana, koji su trajali više od 150 godina. U blizini su se nalazila

dva velika pretpovijesna naselja – *PROMONA* i *SYNOTION* (Umljanovići – Balina glavica), koje je prvi rimski car August u potpunosti razorio. Na njihovom mjestu niknula su dva nova, rimska grada – *PROMONA* i *MUNICIPIUM MAGNUM* – urbani antički centri koji su opstali preko 400 godina.

Kako se je sve to nalazilo u blizini Gradca i na njegovom prostoru ostalo je mnoštvo tragova iz antičkih vremena. Kroz selo je prolazila antička cesta poznatija kao *VIA GABINIANA* koja je spajala centre *BURNUM-PROMONU-MAGNUM-ANDETRIUM-SALONU*. Prostor uz cestu bio je gusto naseljen, osobito u onom dijelu gdje je ona prolazila kroz polje. Pretpostavljamo da tu nije bilo neko veliko naselje, nego skup poljodjelskih gospodarstava koja su brojila i do stotinu ljudi, poznatija pod nazivom vile rustike.

Nasuprot današnje škole, podno ceste, početkom 80-ih godina pronađen je gornji dio velikog antičkog žrtvenika, bogato ukrašenog reljefnom ornamentikom, što daje naslutiti da se je uz samu cestu nalazilo veliko sakralno zdanje.

Rasprostranjenost villae rusticae prati se pravcem sjeverozapad – jugoistok, a prigodom arheoloških rekognosciranja pronađeni su brojni antički ostaci – od stambene arhitekture do nekropola.

Na današnjem groblju imano nekoliko antičkih ostataka, a pozornost plijene dva poklopca sarkofaga okrenuta naopako koji se nalaze ispred pročelja crkve Sv. Marije. Jedan takav poklopac danas služi kao pojilo na izvoru Točak. Istočno od današnje crkve i groblja nalazila se antička građevina s kupališnim kompleksom, o čemu svjedoče materijalni ostaci (keramničke suspenzure, tubuli i sl.).

Kršćanstvo je na ovim prostorima nazočno gotovo u svojim počecima. Do sada nije otkriven nijedan lokalitet sakralnog karaktera koji bi to u cijelosti potvrdio. Naše spoznaje temelje se na slučajnim arheološkim predmetima s toga prostora.

Za vrijeme starohrvatske države (VIII. – XII. stoljeća) u periodu srednjega vijeka, kršćanstvo je na ovim prostorima doživjelo procvat – kako duhovni tako i graditeljski. Sagrađen je velik broj crkava koje su za vrijeme turske dominacije najvećim dijelom porušene, pa ih tako mi danas nalazimo samo u temeljima.

Na prostoru današnje župske crkve Svete Marije pronađen je veći broj ulomaka kamenoga crkvenog namještaja iz vremena od 9. – 11. stoljeća, što svjedoči da se je na temeljima starohrvatske crkve podigla nova – barokna crkva koji su Srbi iz temelja porušili 1992. godine. Od starohrvatske crkve danas nam je u tragovima sačuvana samo polukružna apsida koja se nalazi u kripti sadašnje crkve, a koja će u dogledno vrijeme biti prezentirana u sklopu izložbeno-muzejskoga prostora. Ulomci crkvenog namještaja koji su pripadali

starohrvatskoj crkvi najvećim se dijelom nalaze u MHAS u Splitu, a ulomak pluteja koji je bio smješten iznad južnih vrata nalazi se u Gradskom muzeju Drniš. Prema jednom natpisu s oltarne pregrade znamo da je starohrvatska crkva bila posvećena Svetom Petru. Uokolo crkve nalazi se velika starohrvatska nekropola, ali je ona danas, na žalost, najvećim dijelom uništena suvremenim ukopima i grobnicama. Na groblju se nalazilo i mnoštvo nadgrobnih ploča, neke s reljefnim prikazima, neke bez njih koje su također velikim dijelom dislocirane i uništene.

Sjeverozapadno od sela Gradac nalazi se selo **Otavice** (190st. 2001.). Smještene su na istočnom pristranku Petrova polja. Selo sačinjava niz zaselaka. Do početka Domovinskog rata u selu je djelovala četverogodišnja osnovna škola, a do 50-ih godina XX. stoljeća u selu se nalazila i Antimalarična stanica. Prije regulacije rječice Čikole, Petrovo je polje velikim dijelom bilo močvara, a postotak oboljelih od malarije velik. Antimalaričnu stanicu i osnovnu školu podigao je Ivan Meštrović, u neposrednoj blizini svoje obiteljske kuće. Premda se rodio sasvim slučajno u slavonskom selu Vrpolje (15. VIII. 1883.) Meštrović je do svoje 16. godine živio u Otavicama. Još je kao pastir rezbario u drvu i muljici, a njegovi radovi privukli su pozornost nekih drniških odličnika, zahvaljujući kojima je poslan na daljnje školovanje. Svom se rodnom kraju odužio izgradnjom Antimalarične stanice i osnovne škole, a na brežuljku Paraćeva glavica iznad Petrova polja, pokraj sela Otavica, u Ružiću podigao je **Crkvicu Presvetoga Otkupitelja (Mauzolej obitelji Meštrović)**. Od mosta preko Čikole, u podnožju brežuljka, do crkvice blago položeno stubište dugo 156 m. Građevina je jednostavnog kubnoga oblika i nadsvođena je kupolom. Četverokutnog je tlocrta, sa četiri pravokutne istake: jedna ima funkciju svetišta s oltarom Vječno Razapetoga, u dvije su niše smješteni likovi Evanđelista, a četvrta služi kao portik. Unutrašnjost osvjetljavaju četiri otvora na bazi kupole i prozori na sjevernoj i južnoj istaci, zatvoreni alabastrenim pločama. Unutrašnji tlocrt je osmerokut, dužina glavnih osi je 9 m, a unutrašnja visina od poda do kraja vijenca 6,90 od vijenca do tjemena 4,70 m. Na brončanim vratnicama, koje su ukradene tijekom okupacije Otavica u vrijeme Domovinskoga rata portreti su članova obitelji. Vanjski plašt sagrađen je od kamena koji je vađen na planini Promini, a unutarnji, od kojega su izrađeni dekorativni elementi i reljefi, od domaćeg kamena zvanog muljika iz Otavica. Meštrović je izradio skice u kojima varira tip središnje građevine s kupolom i lanternom, često pokriveno stepeničastim piramidalnim krovom. Gradnju (1926 – 1930.) Crkvice (obiteljske grobnice) Meštrović je povjerio poznatom splitskom građevinskom poduzetniku Marinu Marasoviću. Pobunjeni Srbi i Jugoslavenska narodna armija crkvu su obeščastili i oštetili ujesen 1991. Ukradena su kazetirana ulazna brončana vrata na kojima su se nalazili portreti obitelji Meštrović kao i

zvono. Reljefne kompozicije unutar crkve su oštetili, a u grobnicu obitelji Meštrović, provalili i devastirali grobove.

U selu **Ružić** (250st. 2001.), koji se nalazi zapadno od sela Gradac danas se nalazi kapelica posvećena Svetoj Mariji. Bila je sagrađena 1900. godine ali je porušena 70-ih godina XX. stoljeća zbog gradnje ceste Drniš – Split. Ponovno je obnovljena koncem 80-ih godina XX. stoljeća. U njoj se danas nalazi drveni Gospin kip koja u naručju drži maloga Isusa, tzv. tirolske provenijencije. Donedavno je u Ružiću bio i poštanski ured, ali je ukinut i pripojen pošti u Drnišu. Selo je tijekom srpske okupacije potpuno uništeno. Danas u njemu mahom živi starije stanovništvo.

Istočno i jugoistočno od sela Gradac nalaze se sela **Baljci** (2 st. 2001.), **Umljanovići** (156 st. 2001.), **Kljaci** (340 st. 2001.), **Čavoglave** (199 st. 2001.) i **Mirlović Polje** (186 st. 2001.). Podno planine Svilaje u selu Čavoglave izvire rijeka Čikola. Stanovništvo ovih sela živi isključivo od poljoprivrede i stočarstva.

U selu Kljaci nalazi se crkva posvećena Svetom Iliji sagrađena je 1832. godine na mjestu gdje je bila starija crkva. Na groblju su vidljivi kasnoantički ostaci. Crkva je kamena jednobrodna građevina sa kvadratičnom apsidom. Na glavnom pročelju su vrata sa kamenim pragovima i vijencem, te dva simetrično raspoređena prozora. Nad vratima je kamena rozeta i zidana preslica sa tri luka na zabatu. Veliki oltar u apsidi podigao je 1904. godine Z. Grassi. Crkva je oštećena u potresu 1986. godine, te u vrijeme Domovinskog rata, kada je često bila na meti srpskoga topništva.

Premda sela Kljaci, Umljanovići, Čavoglave i dio sela Mirlović Polje nisu bili okupirani, nalazili su se na prvoj crti bojišnice pretrpjeli su velike ljudske žrtve i teška materijalna razaranja.

Južno od sela Gradac, na brdu **Moseć**, smješteno je istoimeno selo (190 st. 2001.). U njemu se nalazi crkva Svetoga Martina podignuta koncem XIX. stoljeća. Stanovništvo ovoga sela danas isključivo živi od stočarstva.

Muzej grada Drniša